

ÚJ FELSZABADULÁSI EMLÉKMŰVEK BUDAPESTEN

A szocializmus építésén szorgoskodó magyar társadalom a megemlékezés megannyi módján köszöntötte hazája felszabadulásának negyedszázados évfordulóját. Ebben a látványos és üres pózoktól mentes, őszinte és bensőséges ünnepi hangulatban képzőművészeink is megtalálták a szívük és kedvük szerinti tennivalókat. Élve az alkotói szabadság jogával, a legváltozatosabb ihletésű festmények, grafikák és plasztikai művek születtek a jubileumi esemény tiszteletére. Az önkéntes buzgalom, a belülről fakadó világnézeti inspiráció mellett számos művésznünk pályázati kiírás vagy konkrét megbízás alapján készíthetett nagyszabású, monumentális igényű emlékművet. Állami és társadalmi intézmények sora jelentkezett igényével, s nemes vetélkedés alakult ki egy-egy új szobrászi alkotás felállításáért. Úgy tűnik, végre eljutottunk oda, hogy az ilyesmiben mindenütt sokkal többet látnak holmi kötelező és határidős feladatnál. Az is örvenetes, hogy a megbízók manapság már nem pusztán történelmi-politikai emlékeztetőkkal akarnak demonstrálni, hanem arra is igényt tartanak, hogy a szeretett városukba, kerületükbe elképzelt relikvium egyúttal értékes műalkotás is legyen. Figyelemre méltó és biztató jelenség ez. Tendencia lett a sok rossz, nemegyszer kimondottan ízléstelen, ügyünket hamisan szolgáló objektumok lecserélése is. Lesz bőven lehetőség, még csak a felismerést követő megoldás legelején járunk.

Fővárosunkban három felszabadulási emlékművet lepleztek le az évforduló tiszteletére. Mindhárom külterületen, munkáskerületben díszíti tereinket; olyan helyeken, ahol szintén időszerű volt a csere, vagy ahol műalkotásokban nem túlzottan bővelkednek. Jeles mesterek – Mikus Sándor, Laborcz Ferenc és Buza Barna – művei kerültek így a XVI., XVII. és XVIII. kerületbe.

Mikus Sándor Kossuth-díjas mesterünk a XVI. kerület számára készítette emlékművét (Rákosszentmihály, Hősök tere). A mészki talapzat (Jantner Antal építész munkája) egy lapos, mintegy 8 méter hosszúságú dobogórészből és egy középre helyezett másfél méternyi posztamensből áll, hiánytalanul biztosítva a 2,75 méter magas bronzszobor egyensúlyát. Mikus Sándor – akit általában a finom lírai hangulatok klasszicizálóan mértéktartó mestereként emlegetünk – némi újszerűséget is adott művének. Természetesen nem az ismert stílusának feladásával, de annyiban bizonyosan, hogy a szobrászi alkatára jellemző légies, könnyed testi felépítést ezúttal egy statikus, zártabb és erősebb tömegű, sommázottabb formaadás váltja fel. Nőalakja jobb lábával enyhén előre lép, testközéphez hajlí-

tott jobb kezében egyenes vonalú pálmaágot tart, amely a test vonalát követve halad el a fej mellett. Szimbólumai tehát hagyományosak, formavilága szintúgy. Hogy mégis kilép az átlagosból, azt a művi megmunkálás kvalitása és a határozottan kibomló tartalom ereje teszi. Hősének mozgása a megtorpanó embert idézi, hisz teljes testsúlyával bal lábára támaszkodik és egyenesbe merevedett bal karja is ezt a pozíciót viszi tovább. Ez a megtorpanás azonban pozitív töltésű, mivel a mozdulatlan mozgásban, pillanatnyi merevségben, és főképp a nyílt tekintetű, távolba néző figurában annak az embernek a magatartása ismerhető fel, aki átgondolt eltökéltséggel méri fel az előtte álló úthoz szükséges erőt. A figura testéhez szorított pálmaág a művészi szándék szerint „tisztelőadás az elesett hősöknek”, de éppúgy lehet fegyver, meg a béke attribútuma is, amelyet az eddig járt úton vett magához, és amelyre továbbmenve is szüksége lesz. Kár, hogy a szobrot – főleg borús időben és a délutáni óráktól – szinte elnyeli a dűslombú fák közeli háttere.

A Munkácsy-díjas Laborcz Ferenc lakóhelyén – a XVII. kerületben – pályázott művével (Rákoskeresztúr, Ferihegyi út). Kísérletező kedve e feladatnál is meggyilvánult. Egyéniségéhez tartozik, hogy sohasem elégszik meg a már elért eredménnyel, félve kerül a zsmétlést, az uniformizálódást, ezért mindig új és újabb megoldásokat keres. Ezt tette most is. Szűkebb pátriájának szeretete külön ösztönözte arra, hogy olyan emlékművet alkosson, ami eltér a szokásos típusától, de ugyanakkor az eszmei mondanivalót is hitelesen közvetíti. Elképzelésének megvalósítása – természetesen – nem ment könnyen, hiszen egy előzmények nélkül álló formai megoldás mindig határozott erőfeszítésre kényszeríti a művészt. Laborcz Ferenc művén mindenekelőtt a legkevésbé választhatók szét a szobrászati és az építészeti elemek. Szöges ellentétek segítik egymást a hatás fokozásában. Ez vitathatatlanul dicséri Rész Attila fiatal építész tehetségét is. Négy lépcső vezet a félliptikus, 6 méter széles platóra, amelynek bal oldali harmadán erősen stilizált, felröppenő madársereg kavargog. E plasztikai megoldás kétségkívül bravúros. Az áttörések valóságos hálózata és a megszámlálhatatlan síkot egyesítő formarendszer aligha bírna el más anyagot, mint a bronz. A szoborkompozíció magassága 2,50 méter, szélessége is hasonló. A „szabadság madarai”-nak amorf tömeghatását – formában és színben – harasztú mészköbe faragott két oszlop ellensúlyozza a talpázat másik harmadában. Az egyik 3,20, a másik 3 m, s mindkettő egy-egy kötből lett kifaragva. A „természeti világ”-hoz azáltal közelednek,

Laborcz Ferenc–Rész Attila: Felszabadulási emlékmű (XVII. ker. Rákoskeresztúr, Ferihegyi út)

Monument de la Libération

Памятник Освобождения (Будапешт. XVII район. Ракошкерестур).

Buza Barna-Wágner László: Felszabadulási emlékmű (XVIII. ker. Pestlőrinc, Kossuth Lajos tér)

Monument de la Libération

Памятник Освобождения (Будапешт. XVIII. район. Пештлеринц).

Mikus Sándor-Jantner Antal: Felszabadulási emlékmű. Részlet (XVI. ker. Rákosszentmihály, Hősök tere)

Monument de la Libération. Détail

Памятник Освобождения. Фрагмент. (Будапешт. XVI район. Ракошсентмихай.)

hogy nem szabályos mértani hasábok, hanem a prizmaszerűen tört kristályok alakzatát követik. Egyébként az iménti, balról jobbra vezetett leírás csak annyiban követte a mű fő nézőpontját, amennyiben a térbeli elhelyezés így állítja elénk a kompozíciót. Mert Laborcz művének nincs szigorúan elhatárolt nézőpontja, szinte minden nézetből teljes hatásra törekszik. Sajnos, itt még rosszabb az elhelyezés. A mögöttes iskola nyomasztó tömege teljesen eltorzítja a mű hatásos kibontakozását.

Buza Barna alkotása – a XVIII. kerületben – első benyomásra is kiegyensúlyozott, harmonikus szépségű kompozíció (Pestlőrinc, Kossuth Lajos tér). Amíg az előbbi művészek körplasztikát alkalmaztak – persze egymástól függetlenül –, addig Buza Barna domborműben fogalmazta meg művészi elképzeléseit. Választása célszerű, mivel a dúslombú fák közeli háttere nemcsak gátolja, de fölöslegessé is teszi a körüljárhatóságot. A színhatások összehangoltságának láttán elgondolása még meggyőzőbbé válik. Tudatosan aknázták ki a színek esztétikai hatását, ami által az egész mű és környezete szinte együtt él. Pedig itt minden csak a maga természetes színe. A lombok melegítő zöldjéből arányosan ragyog ki az okkeres dombormű, mely a pécsi pirogránit nemes anyagának tulajdonsága (A Zsolnai gyár kivitelezése). Stílusos és kompozicionális szempontból Buza Barna nem szándékozott semmi látványos újdonsággal szolgálni; megelégedett a hagyományos és számára biztonságos lehetőségekkel. Művének képszerűsége tiszteletben tartja a relief törvényszerűségeit: a kétdimenziós tér jobb oldalán balfelé forduló, álló nőalak felemelt jobbáiban kendőt lobogtat az öt körülöpködő galambok füzérében. Egy vonatkozásban azonban mégis új e dombormű, ez viszont igényli a művészettörténeti feljegyzést: az első pirogránit megoldás tanúi vagyunk a magyar emlékműszobrászatban. Nem lebecsülendő az egész mű hatását szolgáló, a színek melegségét fegyelmező építészeti megoldás sem (Wágner László Ybl-díjas építőművész terve). A haraszi mészkőbe faragott, mintegy félméter magas plató hosszúsága 9 méter, a közepre helyezett dombormű 5 méter magas kőfalba lett beágyazva. Az egész együttes tehát az architektonikus elemek statikus, mértani rendje, majd az abból mimetikusan kilépő ember és állatfigurák művisége humanizált kapcsolatot teremt a valóságos természeti képződménnyel, a környezet gazdag vegetációjával.

Budapest április első napjaiban leleplezett három új felszabadulási emlékműve – az ünnepi aktualitáson túl – más fontos jelenséget is példáz. Nem kisebb dolgot, minthogy a marxizmus-leninizmus elveit helyesen alkalmazva, kultúrpolitikánk is megtisztult a görcsös, merev sémáktól. Más művészetekhez hasonlóan emlékműszobrászatunk is megindulhatott a sokrétű alkotói megnyilvánulások szabad útján. Most bemutatott emlékműveink éreztetik azt a tendenciát, hogy ne érezze senki megkötve a kezét, őszinte elképzeléseit, s hogy ne legyen olyan hivatali apparátus, amely az alkotói demokratizmus útját keresztezné. A három különféle stílusú és technikailag is eltérő mű sűrítetten szimbolizálja a társadalmi haladás egészséges ütemét, amelyben az alkotó ember szabadon kísérletezhet, új megjelenítési formát adhat a szárnyaló gondolatnak. Persze, a lehetőségekkel élni kell tudni, s nem visszaélni. Ennek kárát szenvedheti a művész s az egész társadalom. A művészet addig méltó nevéhez, amíg a forma nem lesz öncélúvá, amíg nem elégszik meg holmi üres dekorativitással, semmitmondó gyönyörködtetéssel. Magyarán: eszmét sugározzon, méghozzá olyant, amely egyik hasznos segítője, termékenyítő életnedve lesz újabb huszonöt év ünnepi célkitűzéseinek.

Ecsery Elemér

